

Hoisova *Gormerkanska kniga*

Jelka Pšajd

Pomurski muzej Murska Sobota, Trubarjev drevored 4,
SI 9000 Murska Sobota, jelka.psajd@pomurski-muzej.si

V prispevku je predstavljen nedavno odkrit rokopis *Gormerkanska kniga*, tj. zvezek z zapisi o kmečkem gospodarjenju na kmetiji Mihaela Hoisa v Potrni/Laafeldu med letoma 1842–1882, in sicer njen čas nastanka, vsebina rokopisa in pomen zvezka za dediščino in zgodovino Pomurja. Ugotavljam, da je Mihael Hois dobil dobro osnovnošolsko izobrazbo pri Petru Dajnku, ki je takrat deloval v radgonskem prostoru, v njem razširjal svojo pisavo dajničico in skrbel za šolstvo.

Ključne besede: Peter Dajnko, Mihael Hois, Potrna, Radgona, rokopis, kmečko gospodarjenje

Im Beitrag wird das kürzlich entdeckte Manuskript *Gormerkanska kniga* vorgestellt, ein Band über die Landwirtschaft auf dem Hof von Michael Hois in Potrna/Laafeld zwischen 1842 und 1882: die Zeit seiner Entstehung, der Inhalt des Manuskripts, die Bedeutung des Bandes für das Erbe und die Geschichte von Pomurje. Auf der Grundlage der bekannten historischen Daten von Zeit und Ort wird darauf hingewiesen, dass Mihael Hois höchstwahrscheinlich ein Schüler von Peter Dajnko war. Darauf deuten zwei Indizien hin, nämlich die Tatsache, dass Mihael sein handschriftliches Notizbuch in der *Dajničica*-Schrift zu schreiben begann und die Nähe ihres Wohnsitzes und ihrer Aktivitäten.

Schlüsselwörter: Peter Dajnko, Mihael Hois, Laafeld, das Manuskript, die Landwirtschaft

Uvod

Gormerkanska kniga je delovodnik, tj. rokopisni zvezek¹ z zapisi v slovenskem jeziku, in sicer kratek čas v gotici, nato pa v danjčici in slovenici. Vsebina je vezana na vsakdanje kmečko življenje in delo na kmetiji premožnejšega kmeta med letoma 1842 in 1882. Gre za posvetno besedilo, ki nima literarne vrednosti in je redek primer pisne rabe slovenskega jezika v kmečko-gospodarski panogi. Zvezek je pomemben dokument časa (gospodarstvo premožnega slovenskega kmeta) in jezika (govor Potrne). Nastal je iz potreb kmeta Mihaela Hoisa, da

¹ Gre za knjigovodski dnevnik, rokovnik, nadzorne zapise, beležke in opazovanja. Zapis na naslovnici rokopisa *Gormerkanska kniga* najbrž izvira iz nemške besede *merken* 'spomniti se', torej *Merkbuch*, *Vormerkbuch* in pomeni knjigo (beležko), v katero si zabeležiš tisto, česar se moraš spomniti.

svoje gospodarsko in tudi vsakdanje življenje zapiše v maternem slovenskem jeziku. Tako besedilo v slovenskem jeziku je zelo redko, saj ni nastalo iz cerkvenih, šolskih in literarnih vzgibov, niti ni pesmarica (ki jih kot starejše ohranjene rokopise v štajerskem prostoru že poznamo).

Hvaležni moramo biti potomcem in generacijam družine Hois oziroma Kotzbeck iz Potrne, ki so rokopis ohranili. Leta 2019 sta ga prinesla v Pavlovo hišo Walter Kotzbeck in njegova sestra Gertrude Zipper, ki se najverjetneje nista zavedala, kako pomembno slovensko kulturno dediščino hranita.²

Vsebina ohranjenega rokopisa

Rokopis je najboljšežnejši v prvem tabelarnem poglavju, ki prinaša veliko informacij o dninarjih, ki so opravljali različna dela pri kmetu Hoisu, kako jih je plačeval in kako so obdelovali zemljo. Dninarji (*tabrhari*) so bili poljedelski delavci, ki so živeli v lastnem gospodinjstvu in so opravljali priložnostna dela. V štiridesetih letih je na kmetiji Mihaela Hoisa delalo šestinpetdeset delavcev (trinajst žensk in triinštirideset moških). Delavec je opravil letno povprečno petinštirideset dnin, leto je bilo opravljenih povprečno sto šestinšestdeset dnin (v štiridesetih letih je zabeležnih 6.822 dnin). Za eno- ali večdnevno delo so bili plačani ob zaključku večjega dela ali sproti. Delovni odnosi so bili dvojni: mezdnno delo in delo na odslužek. Med plačanimi dninarji/delavci, ki jih je Mihael Hois najemal, bi lahko bili sosedje, vaščani, okoličani ali sorodniki (manjši agrarni lastniki), ki jih je plačeval z odslužkom: opravljanjem poljskih del, z dajanjem v najem dela njive (ali travnika), dajanjem poljščin ali vrtnin ali za kakšno drugo uslugo. Kmet Hois je svojim dninarjem poračunal tudi v naturalijah, npr. s pridelki (snop očiščenega lanu), hrano (moka, mast in zaseka) ali manjšimi prašički (*prase*) za nadaljnjo vzrejo. Iz obračunskega zvezka je razvidno, da je dninarjem za opravljeno fizično delo povrnil z oranjem, ali jim je dal v najem del svoje njive s pridelki, ali celo njivo s pridelki in oranjem. Pogosto je poravnal dninarjevo delo s prevozi različnih pridelkov (trave, poljščin, drv), seveda pa jih je tudi izplačal v denarju.

Besedilo je zanimivo tudi zaradi številnih ledinskih imen, ki jih je zapisal Hois. Prevladujejo imena polj in njiv, najpogostejše ledinsko ime je *pri Jeisi/pri*

² Sodelavci Pavlove hiše (Jelka Pšajd, Pomurski muzej Murska Sobota; Nina Zver, Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru; Susanne Weitlaner, Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša; Hermann Kurahs, Muzej v stari orožarni, Radgona in Karin Almasy) smo rokopis etnološko, jezikovno in zgodovinsko analizirali.

Jeizi/pri Jesi. V franciscejskem katastru za leto 1821 (Radgonski kot s petimi vasmí) je navedenih nekaj ledinskih imen, ki jih je uporabljala tudi družina Hois in so zapisana v tudi v *Gormerkanski knigi*, npr.: *Les = v Leisi*. Posamezna ledinska imena so danes lokacijsko neznana, ohranjena pa so zemljepisna naselbinska imena vasi, ki jih Hois omenja v svojih zapisih: *Goritz/Gorica, Gederovci, Dedenitz/Dedonci, Sicheldorf/Žetinci, Zbigovci, Mele, Šratovci in Police*.

Drugo poglavje je razpredelnica s podatki o poljščinah. Količinsko sta prevladovali pšenica in rž. Hoisova posest je obsegala okrog 29 ha.

V tretjem poglavju je predstavljeno, kaj vse je Hois vzredil ali pridelal za prodajo: živina (*teleta, krave, voli in biki, konji, žrebeta ter žrebice in prašiči različne teže*), perutnina (*kopuni, race, pure, purani, gosi in piščanci*), žitarice (*pšenica, rž, oves, ječmen in ajda*), drugi poljski pridelki (*zelje, grahor*), mesni izdelki (*salo, slanina, telečje in svinjsko meso*), lesni izdelki (*drva, plohi, veje, trske in listje*), vinski pridelek (*vino in mošt*), medeni izdelki (*med in vosek*) ter ostalo (*gnoj, seno, slama, seme za deteljo in kunja, dihurja ter zajčja koža*). Hois je služil tudi z najemninami in različnimi prevozi, ki jih je opravljal za druge (osebni prevozi, prevozi vina, drv, pridelkov in peska).

V četrtem poglavju je Hois zapisoval kmečke posle, vsakega s svojo zaporedno številko, npr.: *ti prvi hlapec, ti mali 18. hlapec, ta prva dekla in ta prva mala dekla, ta 21. mala dekla*. Posle je razvrstil po položaju na *male* in *velke hlapce* in na *dekle* ter *male dekcle*, ker so opravljali različno težka kmečka opravila, pač odvisno od položaja, ki ga je posle imel pri hiši. Pri posameznih hlapcih (pri deklah ne!) je pripisana vrsta plačila (različni kosi obleke in denar), ni pa razvidno, ali so ob odhodu dobili plačilo tudi hlapci in dekla, pri katerih ni nič pripisano. Med štajerskimi priimki poslov, zapisani so z nemškim in slovenskim črkopisom, je veliko prekmurskih priimkov, npr.: *Poredoš, Bertalanič, Kisilak, Donoša, Vlaj, Ivanič, Vogrinec, Skledar*, kar kaže, da so hlapci in dekcle prihajali tudi iz ogrskega dela Monarhije.

Peto poglavje o vzgoji čebel je najkrajše. S čebelarstvom se je Hois ukvarjal v presledkih kratek čas, nato pa je svoje roje oddal Antonu Šišku; Hois je ostal lastnik rojev, čebelar Šiško pa je bil njihov skrbnik in pridelovalec medu, ki sta si ga razdelila. Hois je med svojimi izdatki leta 1845 zapisal tudi strošek za nakup *edne knige, stenje od rojev* – je kupil Dajnково Čelarstvo.

V šestem poglavju so zapisi o treh vinogradih v današnjih Radgonsko-Kapelskih gorica. Hois je v svojih *goricah* najbrž prideloval šipon in belino, ki sta bila razširjena po slovenskem Štajerskem. Natančno je zabeležil število in vrsto dnin v vinogradih. Najtežje delo je bila obnova vinogradov oziroma prekopavanje zemlje za nov nasad – vsa dela so bila plačana z denarjem.

Mihael Hois kot (domnevni) učenec Petra Dajnka

Mihael Hois se je rodil leta 1819. 31. januarja 1842 se je poročil z Marijo Ornigg. Oba sta bila domačina iz Potrne/Laafeld, v zakonu so se jima rodili trije otroci. Prevezla sta kmetijo ženinih staršev in začela na njej gospodariti. Mihael Hois je vse pomembne gospodarske podatke začel zapisovati v svojo *Gormerkansko knigo*. Domačo kmetijo, ki jo je podedoval od svojih staršev (Potrna, hišna številka 24), je prodal bratu Mathiasu.

Svoj družinski, gospodarski in kmečki dnevnik je pisal v jeziku, ki ga je govoril doma. Zapisi v gotici v rokopisnem zvezku na začetku kažejo, da je bil Hois izobražen in razgledan kmet, ki je dobro pisal in govoril tudi nemško. Bil je slovenski kmet v dvojezični regiji in si je prizadeval za umno gospodarjenje. Sklepam, da je bil tudi narodnozavedno usmerjen, saj je kljub dobremu znanju nemščine svoje beležke pisal v slovenskem jeziku. V narodnem duhu je verjetno vzgajal tudi svoje otroke, saj je po njegovi smrti *Gormerkansko knigo* v slovenščini najverjetneje vodila hčerka Marija. V Radgonskem kotu je potekala jezikovna meja, ki je v petdesetih letih postala tudi uradna meja med Sekovsko in Lavantinsko škofijo, vendar pa takrat ni bilo samoumevno, da se govori in piše v slovenskem jeziku. Celo izobraženi Slovenci, npr. narodni buditelji in duhovniki, so si med seboj še dopisovali v nemškem jeziku. Jožef Muršec v pismu Stanku Vrazu z dne 13. julija 1833 namreč opozarja, da *smo si Slovenci sami krivi, ker ne upamo, niti doma ne, v domačem jeziku pisati. Če ga sami (kot izobraženci) ne bomo spoštovali (in uporabljali), ga tudi tujci ne bodo*. Hois je bil ponosen slovenski kmet, ki se je tega zavedal in je svoje gospodarske zapise vodil v slovenščini, ki je bila skoraj zanesljivo tudi prvi sporazumevalni jezik v njegovo družini in na kmetiji. S tem je sledil zavednim slovenskim duhovnikom, ki so v njegovem času skrbeli za uveljavitev materinščine v cerkvi, družini in v javnosti. Slovenska narodna zavest se je oblikovala šele v poznem 19. stoletju, Mihael Hois pa se je v jezikovno mešani pokrajini ob Muri samozavestno opredelil za slovenskega štajerskega kmeta že pred pomladjo narodov. Anton Martin Slomšek je leta 1859 prenesel sedež Lavantinske škofije iz Št. Andraža v Maribor, s tem pa je Slovence Spodnje Štajerske cerkveno upravno združil, kar je bilo odločilno za rešitev nacionalnega oz. jezikovnega vprašanja Slovencev v obmejnih krajih. Radgona z zaledjem je bila v 19. stoletju pretežno slovensko usmerjena, k temu pa so pripomogli tudi zavedni slovenski župniki in kaplani. Radgona je imela v 18. in 19. stoletju pogosto slovenske župnike, praviloma so bili slovensko govoreči vsi kaplani, v Dajnkovem in Hoisovem času pa je postala tudi središče za izdajanje in razširjanje slovenskih knjig, ki so bile napisane predvsem v vzhodnoštajerski jezikovni različici slovenskega jezika in v pisavi dajničici.

Gormerkanska kniga dokazuje, da je bil Mihael Hois pismen kmet, ki je dobro obvladal slovenščino in nemščino. Domnevam, da je imel solidno osnovnošolsko izobrazbo in je bil mogoče namenjen za duhovnika,³ saj se je dobro naučil pisati v slovenskem jeziku. Leta 1784 je bila v Radgoni trivialna šola, ki je leta 1867 postala ljudska šola (Haberl Zemljič 2012: 38 54) O njegovem šolanju nisem našla arhivskih virov (potrebno bo natančno pregledati vizitacijske zapise, župnijske kronike in poiskati morebitno šolsko kroniko), vendar sklepam, da je osnovnošolsko izobrazbo dobil v Radgoni, saj v zaledju še niso imeli organiziranega pouka za kmečke fante (Kurahs 2021). Domnevam, da se je Hois zasebno ali dopolnilno učil pri slovenskem radgonskem duhovniku, kaplanu ali učitelju, saj je bil do sedemdesetih let 19. stoletja za slovenske vasi v okolici Radgone na voljo slovenski duhovnik (Haberl Zemljič 2012: 38). Glede uveljavitve dajničice so bili poleg Dajnka iz Hoisove okolice in časa pomembni še trije duhovniki. Anton Šerf (rojen 1798 v Dedoncih pri Radgoni, umrl 1882 na Svetinjah) je obiskoval mariborsko gimnazijo, kamor ga je kot narodnozavednega poslal Peter Dajnko, ko je kaplanoval v Radgoni. Vse njegove knjige so pisane in tiskane v dajničici. Šerf je vse življenje ostal zvest Dajniku in njegovemu kulturnemu krogu. Vsa dela so napisana v izrazitem narečju Radgonskega kota. Martin (Davorin) Veršič (rojen 1779 v Voličini, umrl 1850 v Radgoni) je prevedel in izdal v dajničici leta 1833 v Radgoni molitvenik *Duhovni varuh*. Med letoma 1832 in 1850 je bil duhovnik v Radgoni. Anton Lah (rojen 1803 v Jarenini, umrl 1861 v Limbušu) je bil v letih od 1828 do 1832 kaplan v Gornji Radgoni, med letoma 1833 in 1835 v Radgoni in od 1835 do 1837 zopet v Gornji Radgoni. Kot kaplan v Gornji Radgoni je bil tri leta sosed radgonskega kaplana Petra Dajnka in najbrž je pod njegovim vplivom začel pisati v slovenščini in dajničici. Bil je sošolec Antona Šerfa. Kot dijak je tekoče pisal nemške pesmi, popolnoma priložnostnega značaja je tudi njegova nemška poezija radgonskih in gornjeradgonskih let (glose, voščila, epitafi). Leta 1835 je izdal pri Weitzingerju v Radgoni v dajničici prevod zbirke povesti *Leseni križec ali pomoč v potrebi* nemškega mladinskega pisatelja Krištofa Schmida.

Hois se je šolal v obdobju *črkarske pravde*, ko so se slovenske knjige tiskale v bohoričici, metelčici ali danjčici – na severovzhodu Štajerske je bil med letoma 1824 in 1839 uveljavljen Dajnkov črkopis (Jesenšek 2015: 47–48).

Radgona je bila v Hoisovem času pomembno središče slovenstva, za kar so skrbeli slovensko usmerjeni župniki in kaplani Marijine cerkve (danes v Radgoni) in cerkve sv. Petra (danes v Gornji Radgoni). Hoisa je verjetno naučil slovensko brati in pisati radgonski kaplan Peter Dajnko, ki je skrbel za izobraževanje

³ Dokazov za to nimamo, vendar pa sta mi Walter Kotzbeck in njegova sestra Gertrude Zipper povedala, da so pri hiši hranili križ (najverjetneje ne iz časov Mihaela Hoisa), ki so ga ob praznikih v procesiji nosili po vasi.

nadarjenih dečkov radgonske pokrajine in je pripravil tudi slovenske učbenike za trivialne, nedeljske in začetne šole. V Radgoni je bil kaplan med letoma 1816 in 1831, mogoče je Hoisa leta 1819 tudi krstil. Dajnko je bil duhovnik in učitelj, saj so duhovniki/kaplani takrat pogosto učili v nedeljski, najbrž tudi v trivialni šoli. Spodbujal je izobraževanje v vzhodnoštajerski različici slovenskega knjižnega jezika, ki ga je normiral v slovnici leta 1824, šole pa je oskrbel tudi z učbeniki, npr. z abecednikom v dajščici (1824), in si prizadeval, da bi jih potrdili za šolsko rabo. Leto dni po izidu dajnkove slovnice in abecednika je Mihael Hois začel obiskovati šolo v Radgoni (1825/26), kjer je bil Dajnko – najverjetneje se je pri njem in s pomočjo njegovega abecednika naučil slovensko brati in pisati, kar je kot triindvajsetletnik uspešno koristil pri zapisovanju gospodarskih beležk v *Gormerkansko knigo*.

Opozarjam na tri pomembne okoliščine, zaradi katerih je Mihael Hois triintrideset let zapisoval kmečko-gospodarske beležke v slovenskem jeziku: (1) slovensko je govoril s starši, (2) radgonski kaplani in župniki so skrbeli za ohranjanje in izobraževanje v slovenskem jeziku, (3) z vaščani, dninarji ter posli se je pretežno sporazumeval v slovenščini. Gre za mozaične podatke, ki se povezujejo v spoznanje, da je bil Hois dobro situiran posestnik iz Potrne, izobražen ter slovensko beroči in pišoči kmet in razgledan vaški voditelj.

Hois je bil napreden slovensko usmerjen kmet, zato ne preseneča, da je bil tudi naročnik *Koledarčka družbe svetega Mohora za navadno leto 1871* – v seznamu je naveden ko *Hojs M., kmet, Radgona, Sekovska škofija* tudi leta 1873, 1874 in 1876; po njegovi smrti leta 1875 je med naročniki ostala hčerka, ki je v seznamu navedena kot *Hojs Marija, kmetica, Radgona, Sekovska škofija* (1879, 1880, 1881, 1882, 1883). Hois je redno spremljal tudi časopise. (1) Zagotovo je bral graški *Grazer Tagespost*, v katerem je trikrat poimensko omenjen kot dobro situiran kmet, ki se je udeležil kmetijske in gospodarske razstave, na tekmovanju za eno- in dvoletna žrebeta pa je osvojil drugo mesto. Leta 1869 je graški časopis *Tagespost* poročal o tekmovanjih, zmagovalcih in premijah na konjski razstavi, ki jo je organiziralo društvo za konjsko rejo (*Verein zur Hebung der Pferdezzucht*) v Radgoni 7. septembra 1869 in v Fürstenfeldu 9. septembra. Na tekmovanju za eno- in dvoletna žrebeta je *Herr Michael Hois aus Laafeld* osvojil drugo mesto, za kar je od društva prejel nagradni sklad v vrednosti 18 fl.⁴ Druga omemba je iz leta 1870 v *Tagespost* v zvezi s kmetijsko in gospodarsko razstavo (*Landwirtschafts- und Industrieausstellung*), ki je bila organizirana septembra 1870 v Gradcu. Namen je bil pokazati dosežke

⁴ »Prämien für Pferde-Aussteller«, v: Beilage zur Tagespost, 24. 9. 1869.

in naprednosti štajerskega kmetijstva in industrije.⁵ V *Tagespost* avgusta 1870 lahko preberemo, kdo so bili udeleženci razstave ter katere pridelke in živino so razstavili. Omenjenih je več posestnikov iz Potrne (*Grundbesitzer in Laafeld*), med njimi je tudi *Michael Hoiß*, ki je razstavljal konje (GT 1870). (2) Hois je bral tudi slovenske Bleiweisove *Novice*, verjetno kar pri bratu Mathiasu Hoisu, ki je bil nanje naročen (v seznamu naročnikov je naveden leta 1847 kot *Hois Matija, kmetovavec v Lafeldu pri Radgoni*).

Slovenska kmečka identiteta je bila za Mihaela Hojsa zelo pomembna, ker je imel kot posestnik velike kmetije, delodajalec in pridelovalec kmetijskih pridelkov pomembno vlogo v svoji lokalni skupnosti. Kot izobražen kmet in velik posestnik je v duhu porazsvetljenskega obdobja na začetek svoje *Gormerkanske knige* ponosno zapisal pesem, ki opeva pomembnost kmečkega stanu – Hois ga je povezoval tudi s slovensko narodno zavestjo. Slovenstvu je ostal zvest ves čas, kar dokazuje tudi njegov podpis peticije za Zedinjeno Slovenijo. Od krajev, ki so najbližje Potrni, so podpise za peticijo uspešno zbirali pri Svetem Juriju ob Ščavnici. Pomembno vlogo pri zbiranju podpisov je imel Anton Kreft, mestni kaplan v Radgoni in eden najbolj navdušenih pristašev slovenskega narodnega gibanja na Štajerskem. Zbiral je podpise v Radgoni in okolici ter na Kapeli in s primerjavo lastnoročnih podpisov ugotavljam, da je med podpisniki peticije tudi Mihael Hois.

Zaključek

S pomočjo *Gormerkanske knige* prepoznavamo značilnostih kmečkega gospodarjenja druge polovice 19. stoletja na domačiji slovensko govorečega posestnika. Hoisovi zapiski umeščajo Potrno z okolico v takratno zgodovinsko, jezikovno, gospodarsko, izobraževalno, kmečko, družbeno in društveno življenje, ki sem ga s pomočjo nekaterih znanih in najdenih pisnih dokumentov uvrstila v širše dogajanje tistega časa. Ni sicer jasno, ali je bil Hois tesneje povezan s takratnimi slovenskimi ali nemškimi osebnostmi, ki so vplivale na politično, cerkveno, jezikovno in narodnostno podobo Štajerske, kljub temu pa rokopis kaže na Hoisovo družbeno dejavnost in angažiranost, ki je bila značilna za politično razgibano 19. stoletje.

Gormerkanska kniga je pomembna tudi zaradi jezika. Nemščina je bila v Hoisovem času prevladni jezik javnega sporazumevanja in uradni državni ter

⁵ Več o razstavi: <https://www.museum-joanneum.at/museum-fuer-geschichte/multimediale-sammlungen/projekte/landesaufnahme-ii/landesaufnahmen/sonstiges/landwirtschafts-und-industrierausstellung-1870-in-graz>

uradovalni jezik habsburške Monarhije, s tem pa tudi zunanji znak višje izobrazbe in višjega družbenega položaja. V odnosu do slovenščine je imela privilegiran položaj, čeprav je slovenski jezik (p)ostajal glavni sporazumevalni jezik na podeželju. V času Mihaela Hoisa se je v Potrni in sosednjih vaseh govorilo slovensko (od 1707 dalje), saj je bila slovenščina prvi sporazumevalni jezik na vasi, med prišleki in kmečkimi delavci – dninarji in posli. Hois je dovolj samozavestno in odločno uporabljal slovenski jezik in ga ni imel za »zaostalega in kmečkega«; to mu je omogočal tudi dober gmotni in družbeni položaja v vaški skupnosti. Širše gledano pa je raba slovenskega jezika na podeželju (v nasprotju z večjimi mestnimi središči na Štajerskem) pravzaprav odraz razmer v takrat jezikovno mešanem in prostoru – slovenščina kot sporazumevalni jezik je bila na podeželju prevladujoča; to dokazuje tudi ohranjeno pismo leta 1811, v katerem mati iz Radgone piše hčerki na vas, ki je spadala pod gosposčino Negova, v slovenskem jeziku.⁶

Vzhodnoštajersko katoliško smer⁷ določajo občutek narodne ogroženosti, dajanje prednosti narodni pred versko pripadnostjo in izkušnja obmejnih pokrajin. Njeni nosilci so bili v 20. stoletju Janez Janžekovič, Edvard Kocbek, Franc Kovačič in Stanko Cajnkar – Mihael Hois bi lahko bil začetnik te smeri, ki se je pri njem najizraziteje kazala v rabi slovenskega jezika.

Literatura

GT, 1870 = *Grazer Tagespost*, (20. 8. 1870)

Andrea HABERL ZEMLJIČ, 2012: *Pustiti jezik v vasi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija.

Marko JESENŠEK, 2025: Poglavlja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika. (Zora 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenski jezik in književnost, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.

Hermann KURAHS, 2021: *O pouku na vasi*. Ustni vir (21. 10. 2021).

Hermann KURAHS, 2023: Potrna. Kratek oris zgodovine vasi s posebnim poudarkom na družinah Hois. *Gormerkanska kniga. Kmečka gospodarska knjiga iz Potrne*. Ur. Karin Almasy, Susanne Weitlaner. Potrna: Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. 64–93.

⁶ Original hrani PAM, fond Magistrat Ljutomer.

⁷ Gre za misel Aleša Mavra, ki jo je predstavil v referatu *Vekoslav Grmič in vzhodnoštajerska smer v slovenskem katolištvu* (simpozij ob 100-letnici rojstva dr. Vekoslava Grmiča pri Sv. Juriju ob Ščavnici, 2. junija 2023).

Jelka PŠAJD, 2023: Kaj vemo o avtorju Gormerkanske knige. *Gormerkanska kniga. Ein bäuerliches Wirtschaftsbuch aus Laafeld/Potrna / Kmečka gospodarska knjiga iz Potrne*. Ur. Karin Almasy, Susanne Weitlaner. Potrna: Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. 20–63.

Jelka PŠAJD, 2023: Življenje na kmetiji v 19. stoletju in njegovo razumevanje skozi Gormerkansko knigo. *Gormerkanska kniga. Ein bäuerliches Wirtschaftsbuch aus Laafeld/Potrna / Kmečka gospodarska knjiga iz Potrne*. Ur. Karin Almasy, Susanne Weitlaner. Potrna: Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. 136–187.

Nina ZVER, 2023: Jezik pisca Gormerkanske knige. *Gormerkanska kniga. Ein bäuerliches Wirtschaftsbuch aus Laafeld/Potrna / Kmečka gospodarska knjiga iz Potrne*. Ur. Karin Almasy, Susanne Weitlaner. Potrna: Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. 94–135.

Zusammenfassung

GORMERKANSKA KNIGA VON HOIS

Die *Gormerkanska kniga* ist ein Verzeichnis des Bauernhofs Hois aus Potrna aus den Jahren 1842 bis 1882, in dem die Arbeiter, die Art der landwirtschaftlichen Arbeiten, die Einkünfte, die Art und Menge der Ernte, die Weinberge und eine kurze Notiz über die Bienenzucht verzeichnet sind. Es handelt sich um einen weltlichen Text in slowenischer Sprache und in den Schriften *dajnčica* und *gajica* und ist ein seltenes Beispiel für den älteren schriftlichen Gebrauch der slowenischen Sprache in der ländlichen Wirtschaft. Der Band entstand aus dem Bedürfnis eines Landwirts, sein Wirtschaftsleben in slowenischer Sprache festzuhalten – aus gutem Grund, denn es war seine Muttersprache. Was die schulische Ausbildung von Michael Hois betrifft, so ist davon auszugehen, dass seine Grundschulzeit in Radgona stattfand. Die Schulzeit von Hois fällt mit der Kaplanstätigkeit von Peter Dajnko in Radgona zusammen, das zu dieser Zeit auch ein wichtiges Zentrum der slowenischen Kultur war. Da Hois sein Manuskript in der *Dajnčica*-Schrift zu schreiben begann, kann man davon ausgehen, dass er von Peter Dajnko im Schreiben und Lesen unterrichtet wurde. Die Handschrift zeugt von der starken Präsenz der slowenischen Sprache im zweisprachigen Gebiet im Norden, von der erst später gezogenen Sprachgrenze. Drei Umstände waren ausschlaggebend dafür, dass Michael Hois in slowenischer Sprache schrieb: er sprach mit seinen Eltern slowenisch, die Kapläne und Pfarrer von Radgona waren für eine Erhaltung und Erziehung in der slowenischen Sprache verantwortlich und er kommunizierte mit Dorfbewohnern, Tagelöhnern und Dienstboten hauptsächlich in slowenischer Sprache. All dies führte dazu, dass er zu den Unterzeichnern der Petition *Zedinjena Slovenija* (Vereinigtes Slowenien) im Jahr 1848 gehörte.